

ZAMONAVIY HAYOTIMIZDA ESHITISH NUQSONINING KELIB CHIQUISH SABABLARI

D.M.Isoqjonova

Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti “Maxsus pedagogika va inklyuziv ta’lim” kafedrasida “Surdopedagogika va inklyuziv ta’lim yo’nalishi” o’qituvchisi

M.A.Abdurazakova

Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti “Maxsus pedagogika va inklyuziv ta’lim” kafedrasida Surdopedagogika ta’lim yo’nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada karlik va eshitish qobiliyatining yoqolish sabablari, eshitish nuqsonini oldini olish, davolash va rehabilitatsiya qilishning bugungi kundagi ahamiyati, imkoniyatlari, maqsadlari haqida ma’lumotlarni ko’rishimiz mumkin. Maqolada eshitish nuqsonining kelib chiqish sabablari va bartaraf qilish usullarining tahlili o’rganildi.

Аннотация: В этой статье мы можем увидеть информацию о причинах глухоты и тугоухости, важности, возможностях и целях профилактики, лечения и реабилитации тугоухости сегодня. В статье рассмотрен анализ причин нарушения слуха и методов их устранения.

Annotation: In this article, we can see information about the causes of deafness and hearing loss, the importance, opportunities, and goals of hearing loss prevention, treatment, and rehabilitation today. The article examines the analysis of the causes of hearing impairment and methods of elimination.

Kalit so'zlar: Karlik, eshitish qobiliyati, rehabilitatsiya, identifikatsiya

Ключевые слова: Глухота, слух, реабилитация, идентификация.

Key words: Deafness, hearing ability, rehabilitation, identification.

“Men karlik haqidagi noto'g'ri tushunchalarni tuzatishga va imkoniyatlar ta'sir kuchi bilan cheklangan landshaftni boshqarishga sodiqman.”

Jalon Zal

Dunyo aholisining 5% dan ortig'i yoki 430 million kishi (shu jumladan 34 million bolalar) eshitish qobiliyatini yo'qotish bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish uchun rehabilitatsiyaga muhtoj. Hisob-kitoblarga ko'ra, 2050-yilga kelib ularning soni 700 milliondan oshishi mumkin, bu aholining 10 foizini tashkil qiladi.

Eshitish qobiliyatini yo'qotgan odamlarning deyarli 80 foizi past va o'rta daromadli mamlakatlarda yashaydi. Eshitish qobiliyatining yo'qolishining tarqalishi yoshga qarab ortadi, 60 yoshdan oshgan odamlarning 25% dan ko'prog'iga eshitish qobiliyatini yo'qolishini ko'rish mumkin.

Eshitish qobiliyatining yo'qolishi va karlik

Eshitish qobiliyatining yo'qolishi yengil, o'rtacha, og'ir yoki chuqur bo'lishi mumkin. U bir yoki ikkala quloqda rivojlanishi mumkin va og'zaki nutq yoki baland tovushlarni eshitishni qiyinlashtiradi.

"Eshitish qobiliyatini yo'qotish" atamasi yengildan og'irgacha bo'lgan eshitish qobiliyatini yo'qotadigan odamlarga nisbatan qo'llaniladi. Eshitish qobiliyati zaif odamlar odatda og'zaki nutq va imo-ishora nutqi yordamida muloqot qilishadi va eshitish qobiliyatini yaxshilash uchun eshitish apparatlari, koxlear implantlar, boshqa yordamchi qurilmalar yoki yopiq taglavhalardan foydalanishlari mumkin.

Karlar ko'p hollarda eshitish qobiliyatini chuqur yo'qotishdan aziyat chekishadi, ya'ni ular juda yomon eshitadilar yoki umuman eshitmaydilar. Bunday odamlar ko'pincha muloqot qilish uchun imo-ishora tilidan foydalanadilar.

Eshitish qobiliyatini yo'qotish va karlik sabablari

Odamlar hayot siklining turli bosqichlarida quyidagi omillarga duchor bo'lishlari mumkin bo'lsa-da, ular hayotning muhim davrlarida ularning ta'siriga ko'proq moyil bo'ladi.

Prenatal davr

Eshitish qobiliyatini yo'qotishning tug'ma va orttirilgan sabablarini o'z ichiga

olgan genetik omillar.

Qizilcha va sitomegalovirus infeksiyasi kabi intrauterin infeksiyalar.

Perinatal davr

Tug'ilishda asfiksiya (tug'ilish paytida kislorod yetishmasligi).

Giperbilirubinemiya (neonatal davrda sariqlikning og'ir shakli).

Tug'ilganda kam vazn.

Boshqa perinatal asoratlari va ularni davolash

Bolalik va o'smirlik davrida eshitish nuqsonining kelib chiqish sabablari:

O'rta quloqning surunkali yallig'lanishi (surunkali yiringli otit).

Quloq ichidagi suyuqlikning to'planishi (surunkali yiringli bo'lmagan otit).

Meningit va boshqa yuqumli kasalliklar.

Katta yoshli insonlar o'rtasida eshitish nuqsonining kelib chiqish sabablari:

Surunkali kasalliklar.

Chekish.

Otoskleroz.

Yoshga bog'liq sensorli degeneratsiya.

To'satdan sensorneural eshitish halokati.

Hayotiy omillar

Quloq mumi (quloq kanalini mum bilan to'silishi).

Quloq yoki bosh jarohati.

Haddan tashqari shovqin/baland tovushlar.

Ototoksik dorilar.

Ish bilan bog'liq ototoksik kimyoviy moddalar.

Noto'g'ri ovqatlanish.

Virusli infeksiyalar va boshqa quloq kasalliklari.

Kech boshlangan progressiv irsiy eshitish halokati.

Kerakli choralar ko'rilmasa, eshitish qobiliyatini yo'qotish nimaga olib keladi?

Agar tegishli choralar ko'rilmasa, eshitish qobiliyatining yo'qolishi inson

hayotining ko'p jihatlariga ta'sir qilishi mumkin:

- muloqot va nutq;
- kognitiv funktsiyalar;
- ijtimoiy izolyatsiya, yolg'izlik va stigmatizatsiya;
- ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar;
- nogironlik bilan yashagan yillar va nogironlikka moslashtirilgan hayot yillari.

Ta'lim va bandlik: Rivojlanayotgan mamlakatlarda eshitish qobiliyatini yo'qotish va karlikdan aziyat chekadigan bolalar kamdan-kam hollarda ta'lim olishadi. Eshitish qobiliyatini yo'qotgan kattalarda ishsizlik darajasi ancha yuqori. Eshitish qobiliyatini yo'qotgan ishchilar orasida umumiy mehnatga layoqatli aholiga nisbatan ko'proq ulush kam malakali ishlarda ishlaydi. JSSTning hisob-kitoblariga ko'ra, eshitish qobiliyatini yo'qotganlar uchun yordam ko'rsatishning yetishmasligi har yili dunyoga 980 milliard dollarga tushadi. Bunga sog'liqni saqlash sohasi xarajatlari (eshitish apparati xarajatlaridan tashqari), ta'limni qo'llab-quvvatlash xarajatlari, mahsuldorlikni yo'qotish va ijtimoiy xarajatlar kiradi. Bu xarajatlarning 57 foizi past va o'rta daromadli mamlakatlar hissasiga to'g'ri keladi.

Oldini olish: Eshitish qobiliyatini yo'qotishning ko'pgina sabablarini hayot davomida aholi salomatligi va sog'liqni saqlash strategiyalari orqali hal qilish mumkin.

Eshitish qobiliyatini yo'qotishning oldini olish hayot davomida - prenatal va perinatal davrlardan katta yoshdagilar uchun ham zarur. Bolalarda eshitish qobiliyatini yo'qotishning deyarli 60% sog'liqni saqlash choralari orqali oldini olish mumkin bo'lgan sabablarga bog'liq.

Inson hayotining turli bosqichlarida eshitish qobiliyatini yo'qotish holatlarini kamaytirish bo'yicha samarali choralar quyidagilardan iborat:

- immunizatsiya;
- ona va bola salomatligini samarali himoya qilish;
- genetik maslahat;
- eng keng tarqalgan quloq kasalliklarini aniqlash va davolash;
- ishda shovqin va kimyoviy moddalar ta'siridan eshitishni himoya qilish

dasturlari;

-Ototoksik dorilar tufayli eshitish qobiliyatini yo'qotishning oldini olish uchun dori-darmonlarni to'g'ri qo'llash.

Identifikatsiya va yordam

Eshitish qobiliyatini yo'qotish va quloq kasalliklarini erta aniqlash bemorga samarali yordam ko'rsatish uchun juda muhimdir. Buning uchun eng katta xavf ostida bo'lgan guruhlarda eshitish kasalliklari va ular bilan bog'liq eshitish qobiliyatining buzilishini aniqlash uchun tizimli skrining talab qilinadi. Bularga quyidagilar kiradi:

- yangi tug'ilgan chaqaloqlar
- maktabgacha va maktab yoshidagi bolalar;
- ishda shovqin yoki kimyoviy moddalarga duchor bo'lgan odamlar;
- ototoksik dorilarni qabul qiladigan odamlar;
- keksa odamlar.

Eshitish testlari va quloqlarni tekshirish kasalxonada yoki ambulatoriya sharoitida o'tkazilishi mumkin. WHO Hear WHO ilovasi (ingliz tilida) va boshqa texnologik yechimlar kabi vositalar quloq kasalliklari va eshitish qobiliyatini yo'qotish skriningini maxsus tayyorgarlik va resurslarsiz ham amalga oshirish imkonini beradi.

Eshitish qobiliyatini yo'qotish aniqlansa, har qanday salbiy ta'sirlarni yumshatish uchun imkon qadar tezroq tegishli choralarni ko'rish muhimdir.

Eshitish qobiliyatini yo'qotganlar uchun reabilitatsiya usullari

Reabilitatsiya eshitish qobiliyatini yo'qotgan odamlarning optimal darajada ishlashiga yordam beradi, ya'ni kundalik faoliyatda imkon qadar ko'proq mustaqillikka erishadi. Xususan, reabilitatsiya tufayli ular butun umri davomida o'qishlari, ishlashlari, bo'sh vaqtlarini samarali tashkil etishlari, muhim vazifalarni, jumladan, oilaviy va ijtimoiy vazifalarni bajarishlari mumkin. Eshitish qobiliyatini yo'qotgan odamlarni reabilitatsiya qilish usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- eshitish qobiliyatini tuzatishning texnik vositalari (xususan, eshitish apparatlari, koxlear implantlar va o'rta quloq implantlari) bilan ta'minlash va ulardan

foydalanishni o'rgatish;

- imo-ishora tili va boshqa muloqot usullarini qo'llashni o'rganish (labdan o'qish, daktilda yozish, tadoma, imo-ishora bilan muloqot qilish kabi);

- yordamchi eshitish texnologiyalari va xizmatlarini taqdim etish (chastotali modulyatsiya va yopiq tizimlar, signalizatsiya, telekommunikatsiya qurilmalari, taglavhalar va imo-ishora tilini tarjima qilish kabi);

- bemorlarning o'quv, mehnat va ijtimoiy faoliyati sifatini oshirish uchun maslahat berish, o'qitish va qo'llab-quvvatlash.

Xulosa

2050-yilga kelib, 2,5 milliardga yaqin odam eshitish qobiliyatini yo'qotishi kutilmoqda va kamida 700 million kishi eshitish qobiliyatini tiklashga muhtoj. Quloq va eshitish vositalarini butun dunyo bo'ylab kengroq ta'minlash uchun har bir kishi uchun yiliga 1,4 AQSh dollaridan kam qo'shimcha sarmoya talab qilinadi. O'n yil davomida ushbu investitsiyadan olinadigan daromad investitsiya qilingan har bir dollar uchun qariyb 16 dollar bo'lishi kutilmoqda. Shunday ekan har birimizdan o'z sog'lig'imizga befarq bo'lmaslik va turli xildagi kasalliklarni paydo bo'lishini oldini olish, davolash va bartaraf etish chora tadbirlarini ko'rish talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION INTERNATIONAL CONFERENCE ON EDUCATION Forty-eighth session International Conference Centre, Geneva 25-28 November 2008 —INCLUSIVE EDUCATION: THE WAY OF THE FUTURE

2. INCLUSIVE EDUCATION: ACHIEVING EDUCATION FOR ALL BY INCLUDING THOSE WITH DISABILITIES AND SPECIAL EDUCATION NEEDS SUSAN J. PETERS, PH.D PREPARED FOR THE DISABILITY GROUP THE WORLD BANK April 30, 2003

3. The 4 Stages of Psychological Safety: Defining the Path to Inclusion and Innovation by Timothy R. Clark

4. Better Allies: Everyday Actions to Create Inclusive, Engaging Workplaces
by Karen Catlin and Sally McGraw

5. Isoqjonova D. M. et al. ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNI OG'ZAKI NUTQGA O'RGATISH TEXNOLOGIYASI //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – T.2. – No.16. – С.896-900.

6. Исокжонов Д. М. ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ ПРИ РАЗВИТИИ РАЗГОВОРНОЙ РЕЧИ У УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА//European Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2023. – Т. 20.– С. 246-249.

7. Isoqjonova D. M. PECULIARITIES OF SPEECH DEVELOPMENT LAWS IN CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT //Thematics Journal of Education.– 2022. – Т.7. – No.5.